

Malinowska, Sabina

Upowszechnianie literatury o regionie w bibliotekach publicznych województwa ostrołęckiego

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 11, 24-30

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SABINA MALINOWSKA

UPOWSZECHNIANIE LITERATURY O REGIONIE W BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH WOJEWÓDZTWA OSTROŁĘCKIEGO

Upowszecznianie literatury o regionie należy do głównych zadań statutowych każdej biblioteki publicznej. Ustawa o bibliotekach z 9 kwietnia 1968 r., jak również projekt nowej Ustawy bibliotecznej (znajdującej się w Sejmie) zobowiązuje biblioteki publiczne do gromadzenia oprócz zbiorów o charakterze uniwersalnym również wszelkich materiałów dotyczących własnego regionu.

Problem regionalizmu w bibliotekach nie jest nowy. Już w 1932 r. na III Zjeździe Bibliotekarzy apelowano o rozwój sieci bibliotek publicznych, do zadań których należałoby systematyczne gromadzenie piśmiennictwa niezbędnego dla rozwoju nauki i kultury regionu oraz produkcji umysłowej regionu i dotyczącej regionu.

Po II wojnie światowej problematyka regionalizmu „małej ojczyzny” przeżywała okresy „wzlotów i upadków”, jednakże realizowana była przez biblioteki (z większym lub mniejszym nasileniem) od początku ich działalności. w kronikach i sprawozdaniach bibliotecznych zapisano liczne formy upowszechniania literatury o regionie już w końcu lat czterdziestych i pięćdziesiątych. Były to głównie spotkania z literatami, prelekcje, konkursy czytelnicze i wystawy książek. Nasilenie działalności bibliotecznej na rzecz własnego regionu nastąpiło w drugiej połowie lat sześćdziesiątych. Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Ostrołęce zainicjowała „Niedziele na wsi”, wielkie plenerowe imprezy, w programie których znalazły się spotkania z literatami (w tym wywodzącymi się z Kurpiowszczyzny), konkursy wiedzy o regionie, kiermasze książek, występy miejscowych zespołów. „Niedziele na wsi” wkrótce stały się bardzo popularne nie tylko w powiecie ostrołęckim ale również w byłym województwie warszawskim i organizowane były do końca lat osiemdziesiątych. w 1973r. PiMBP w Ostrołęce rozpoczęła organizację Kurpiowskich Dni Literatury, w których uczestniczyło ok.40 — 50 literatów, głównie związanych z regionem. W ramach Dni odbywało się od 50 — 100 i więcej spotkań autorskich niemal we wszystkich miastach i gminach powiatu, a następnie województwa. Impreza przetrwała do roku 1989. Do młodzieży szkolnej i dorosłych mieszkańców adresowane były liczne konkursy wiedzy o regionie (np. „Co wiem o województwie ostrołęckim”, „Co wiem o

swojej gminie, mieście”, „Bitwa pod Ostrołęką”, „Udział Kurpiów w powstaniu styczniowym”).

Większość bibliotek organizowała systematycznie lekcje biblioteczne o tematyce regionalnej, wystawy książek i innych materiałów o regionie, prelekcje o historii regionu. Większe biblioteki głównie WBP i Biblioteki Miejskiej były organizatorami sesji i konferencji poświęconych literatom i badaczom regionu (np. Cyprian Norwid w Wyszkanie, Henryk Syska — 1985, ks. Władysław Skierkowski — 1984, Klub Literacki „Narew” — 1987) oraz ważnym wydarzeniem historycznym (np. Bitwa Ostrołęcka 1831 — 1981r.).

Rok 1990 stanowi swoisty przełom w ogólnej działalności bibliotek publicznych. Likwidacja Funduszu Rozwoju Kultury, podział bibliotek na państwowe i samorządowe, zmiany w zasadach finansowania bibliotek miały niebagatelny wpływ na ilościowe i jakościowe zmiany w bibliotekarstwie nie tylko ostrołęckim, ale i ogólnopolskim. Likwidacje bibliotek, ograniczenie zatrudnienia, skromne środki finansowe to codzienne problemy większości bibliotek na początku lat dziewięćdziesiątych. Trudno się dziwić, że w sytuacji walki o byt i przetrwanie, wiele bibliotek zmuszonych było odłożyć niejako na bok działalność upowszechnieniową nie tylko w zakresie literatury regionalnej. Jednakże pomimo powszechnych trudności (finansowych i kadrowych) bibliotekarze nie potrafili zapomnieć o swoim posłannictwie.

Biblioteka publiczna jako instytucja kultury, otwarta na potrzeby lokalnej społeczności bez względu na wiek, wykształcenie, status społeczny i światopogląd na szczególną rolę w upowszechnianiu wiedzy o regionie. Biblioteka ma największe możliwości w dziedzinie poszukiwania, opracowywania i udostępniania informacji o regionie oraz prowadzenia różnorodnych form upowszechniania wiedzy o regionie. Zgromadzonymi zbiorami dotyczącymi regionu może wspomagać szkołę w realizacji jej własnego programu edukacji regionalnej, a także być zapleczem naukowym, źródłowym dla miejscowych badaczy regionu.

Po krótkim okresie „załamania” większość bibliotek wznowiła działalność upowszechnieniową, wracając do starych, sprawdzonych form lub inicjując nowe. W kilku przypadkach bibliotekarze jakby wbrew wszelkim problemom utrzymali niektóre ze stałych form. Przykładem mogą być Konkursy Recytatorskie „Kurpie Zielone w literaturze” i „Mazury w literaturze”. Konkurs „Kurpie Zielone w literaturze” zainicjowała w 1984 r. Biblioteka Publiczna w Myszynie. W zamierzeniu organizatorów miał to być konkurs jednorazowy. Uczestniczyło w nim wówczas ponad 60 uczniów z najstarszych klas szkół podstawowych z gmin Myszyń i Czarnia. Już wówczas spotkał się z dużym zainteresowaniem zarówno ze strony uczniów, jak i nauczycieli. Postanowiono zatem konkurs kontynuować w latach następnych. Do drugiej edycji przystąpiły, jako współorganizatorzy, Gminne Biblioteki Publiczne w Kadzidle, Łysych, Rozogach i wspomniana już GBP w Czarni. Patronat nad konkursem objęło Koło Kurpiowskie Stowarzyszenia Bi-

biotekarzy Polskich w Kadzidle, a Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Ostrołęce objęła nad nim nadzór merytoryczny. W 1993 r. — w swoje dziesięciolecie — konkurs pozyskał drugiego patrona: Związek Gmin Kurpiowskich „Puszcza Zielona” oraz rozszerzył swój zasięg na inne gminy kurpiowskie z woj. ostrołęckiego (Lelis, Baranowo) i łomżyńskiego (Zbójna i Turośl). Jego celem jest przybliżenie młodzieży szkolnej literatury o Ziemi Kurpiowskiej, ukazującej jej przebogate tradycje historyczne, ludzi i pejzaż. Przez dziesięć kolejnych lat w konkursie uczestniczyli uczniowie klas V — VIII szkół podstawowych, prezentując wiersze o Kurpiach i gadki kurpiowskie. Jednakże wielokrotnie do konkursu zgłaszały się dzieci młodsze, które decyzją komisji, występowały poza konkursem. Niezapomniane wrażenie na słuchaczach wywierali właśnie najmłodsi, w tym przedszkolaki, którzy dziecięcą fantazją, szczególnie wspaniale prezentowali gadki kurpiowskie. Dlatego też począwszy od 1994r. konkurs odbywa się w dwóch kategoriach wiekowych: dzieci starszych i dzieci młodszych. Ponadto organizatorzy wprowadzili trzecią kategorię: konkurs literacki na wiersz o tematyce regionalnej. Corocznie uczestniczy w nim ok.1000 uczestników ze wszystkich szkół podstawowych Kurpiowszczyzny. Eliminacje przeprowadzane są na etapie szkolnym, gminnym i między gminnym. Niektóre szkoły organizują również eliminacje klasowe. O popularności tej imprezy może świadczyć fakt, że pomimo trudności finansowych, z jakimi borykają się od kilku lat biblioteki publiczne, konkurs nie został przerwany, a nawet wprost przeciwnie — rozszerzył swój zasięg terytorialny i podniesiony został jego poziom organizacyjny. Do współ organizacji i sponsorowania konkursu bibliotekarze pozyskali wiele instytucji, zarządów gmin, banków spółdzielczych, prywatnych przedsiębiorców i organizacji społecznych. Dzięki hojności sponsorów, laureaci otrzymują wartościowe nagrody, a pozostali uczestnicy upominki książkowe. Konkurs „Kurpie Zielone w literaturze” stał się inspiracją dla bibliotekarzy z Rozóg jedynej gminy mazurskiej w woj. ostrołęckim i od lat GBP w Rozogach jest organizatorem konkursu recytatorskiego „Mazury w literaturze”, który cieszy się dużą popularnością. Do 1993 r. był on organizowany jako impreza gminna, natomiast w maju 1994 r. po raz pierwszy odbyły się w Rozogach eliminacje między gminne, w których uczestniczyła również młodzież szkolna z gmin mazurskich sąsiedniego woj. olsztyńskiego. Patronat nad konkursem od tego roku objął Związek Gmin Mazurskich „Jurand” z siedzibą w Szczytnie.

W 1993 r. przypadała piąta rocznica śmierci Dionizego Maliszewskiego, poety, inspiratora życia literackiego w Ostrołęce, działacza kultury i regionalisty. Pragnęliśmy w jakiś sposób uczcić pamięć tego wyjątkowego człowieka. Ogłosiliśmy konkurs literacki im. Dionizego Maliszewskiego pn. „I chcę tej ziemi być wierny”. Konkurs adresowany był do młodzieży szkół ponad podstawowych i młodzieży pracującej. Wśród celów konkursu zapisano m.in.: „(...) *promocja poprzez poezję młodych twórców Ziemi Ostrołęckiej — naszej „małej ojczyzny”*”

oraz pogłębienie więzi z regionem kurpiowskim." Konkurs okazał się bardzo udaną imprezą — wpłynęło nań wiele wartościowych utworów poetyckich. Podsumowanie konkursu połączono z uroczystym wieczorem ku czci D. Maliszewskiego, na który licznie przybyli ostrołęccy literaci, regionaliści, młodzież szkolna oraz rodzina poety. Młodzież z Kolegium Nauczycielskiego w Ostrołęce przygotowała specjalny program oparty na utworach poety. Uroczystość została przygotowana przy współudziale członków b. Klubu Literackiego „Narew” Edwarda Kupiszewskiego, Czesława Parzycha i Alfreda Sierzputowskiego. Począwszy od roku następnego konkurs przybrał charakter ponad wojewódzki. Swoje prace nadsyłają młodzi poeci również z województw: łomżyńskiego, ciechanowskiego, suwalskiego i płockiego.

W programach działalności bibliotek publicznych znajduje się wiele konkursów o charakterze jednorazowym, organizowanych najczęściej w związku z rocznicami historycznymi lub literackimi albo z okazji uroczystości gminnych.

Interesujące są konkursy pn., „Co wiesz o swojej gminie, mieście lub regionie?”, przeprowadzane w ramach większych imprez np. „Niedziela na wsi” lub dożynki gminne (GBP w Rzekuniu, Krasnosielcu, Czarni, Czerwinie, Lelisie, Tłuszczu itd.) i z okazji Dni Miast, jak: Maków Maz., Myszyniec, Ostrołęka, ostatnio Rozogi.

Wspólnie z radiem „OKO” WBP przeprowadza konkursy o tematyce regionalnej np. literatura piękna o regionie, Ostrołęka — moje miasto. Z okazji ważnych wydarzeń związanych z regionem ogłaszane są konkursy tematyczne lub poświęcone ludziom zasłużonym dla regionu; mają one zazwyczaj zasięg wojewódzki lub lokalny. Na początku 1994 r. WBP ogłosiła wojewódzki konkurs czytelniczy pn. „Wolność, całość i niepodległość ojczyzny” z okazji 200 rocznicy Powstania Kościuszkowskiego i marszu Madalińskiego. Zadaniem konkursowym było napisanie pracy w dowolnej formie literackiej na jeden z czterech podanych przez organizatorów tematów.

Dwa tematy dotyczyły zagadnień regionalnych, a mianowicie:

1. Bunt I Brygady Wielkopolskiej Kawalerii Narodowej A. Madalińskiego, stacjonującej w Ostrołęce, jako bezpośredni impuls wybuchu Powstania Kościuszkowskiego.
2. Przebieg walk i potyczek na terenie Kurpiowszczyzn oraz udział Kurpiów w Powstaniu Kościuszkowskim.

Konkurs odbywał się w trzech kategoriach wiekowych: uczniowie szkół podstawowych, uczniowie szkół średnich i dorośli. Najmłodszy uczestnik był uczniem klasy III ze Szkoły Podstawowej w Jarnutach (gm. Czerwin). Ogółem wpłynęło nam 65 prac, z czego większość dotyczyła tematów regionalnych. Podsumowanie konkursu miało charakter uroczysty. w części artystycznej wystąpił m.in. zespół z Nowej Wsi Zach. ze spektaklem, którego treścią był udział Kurpiów w Powstaniu Kościuszkowskim.

Również w licznych konkursach wojewódzkich i lokalnych o tematyce „nie regionalnej” bibliotekarze starają się — tam, gdzie jest to możliwe - uwzględnić treści regionalne. Na przykład w konkursie o Stefanie Żeromskim pytano o związki pisarza z regionem (pobyt w Wyszkowie w 1920 r.), a w konkursie o Henryku Sienkiewiczu — o tytuły powieści, których fragmenty dotyczą Kurpiów („Potop”, „Krzyżacy”).

Miejskie i gminne turnieje szkół, organizowane przez biblioteki publiczne, to całodzienne imprezy, w których drużyny szkolne muszą się wykazać podstawową wiedzą z zakresu literatury, historii i geografii oraz znajomością własnego regionu. Turnieje jako stałe formy pracy z czytelnikiem prowadzą biblioteki w Myszyncu, Nagoszewie i Lelisie.

Pośród innych form pracy kulturalno-oświatowej bibliotek dotyczących regionalizmu wymienić należy lekcje biblioteczne, prelekcje, wieczory baśni, wieczory literackie, spotkania autorskie, wystawy. Pozwolę sobie krótko omówić niektóre z nich.

W licznych bibliotekach znajdują się stałe ekspozycje promujące region, na których obejrzeć można nie tylko książki i wycinki prasowe, ale również inne dokumenty (w tym fotografie i opracowania graficzne nt. szkolnictwa, kultury, ludności itp.), a także wyroby sztuki ludowej. Kurpiowską Puszcą Zieloną promują w ten sposób m.in. GBP w Myszyncu i Kadzidle, Puszcą Białą — GBP w Rzaśniku, a region mazurski — GBP w Rozogach. W innych bibliotekach, głównie ze względu na szczupłość bazy lokalowej, znajdują się małe wystawki, a wystawy okazjonalne są przygotowywane w lokalach szkolnych czy domach kultury.

Po kilku latach wznowiono spotkania autorskie, w tym z literatami, związanymi z naszym regionem: Edwardem Kupiszewskim, Czesławem Parzychem, Alfredem Sierżputowskim, Henrykiem Syską, Kazimierzem Sopuchem. Wprawdzie są one jeszcze nieliczne ale istnieje coraz większe zainteresowanie ze strony czytelników tą formą upowszechniania literatury regionalnej.

W 1991 r. uroczystości obchodzono 200-lecie nadania Myszyncowi praw miejskich. Jednym z głównych organizatorów tych uroczystości była gminna biblioteka, która przygotowała konkurs wiedzy o regionie, spektakl w oparciu o utwory Adama Chętnika pt. „Jak Kurpie ze Szwedami wojowali” (przy współpracy z miejscową szkołą), wystawę książek i innych dokumentów o dziejach Myszynca. Uroczystości rocznicowe były połączone z nadaniem myszynieckiej bibliotece imienia ks. Władysława Skierkowskiego. Wybór patrona nie był przypadkowy. To właśnie w Myszyncu młody wikariusz „zaraził się” miłością do Puszczy Kurpiowskiej, której poświęcił całe swoje dorosłe życie. Z kolei biblioteka w Myszyncu, jak czytamy w uchwale Rady Gminnej, „swoją dotychczasową działalnością w promowaniu Kurpiowszczyzny w pełni zasłużyła na tak szczególne wyróżnienie”. Z tej przyczyny w GBP zorganizowano stałą ekspozycję,

ilustrującą życie i działalność ks. W. Skierkowskiego, pn. „Urzekła mnie Puszcza Kurpiowska”

Imiona osób związanych z regionem noszą również: Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Ostrołęce — imię Wiktora Gomulickiego i Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Wyszku — imię Cypriana Norwida. W obu bibliotekach zgromadzony jest niemal kompletny księgozbiór twórczości pisarzy oraz inne dokumenty dotyczące patronów. MGBP w Wyszku organizuje sesje lub okazjonalne spotkania poświęcone patronowi, a także jest jednym z głównych organizatorów imprez związanych z patronem.

W maju 1995 r. GBP w Rozogach była jednym z głównych organizatorów kilkudniowych uroczystości z okazji 350-lecia Rozóg, w programie których była sesja naukowa, przeglądy zespołów ludowych, konkursy wiedzy o regionie. Była to również okazja dla biblioteki wzbogacenia zbiorów regionalnych poprzez wyszukiwanie nowych materiałów do dziejów pogranicza mazursko-kurpiowskiego.

W wielu bibliotekach na Kurpiowszczyźnie odbywają się zajęcia, na których dzieci uczą się robić palmy kurpiowskie, malować pisanki, uczą się haftu. Organizowane są wg tradycji kurpiowskich andrzejki i wigilie.

Popularną formą są również lekcje biblioteczne o tematyce regionalnej, prowadzone w licznych bibliotekach, głównie w Czytelni WBP i bibliotekach miejskich. Biblioteki i bibliotekarze aktywnie włączają się do współorganizacji wielkich imprez, organizowanych w miastach i gminach, np. Miodobranie Kurpiowskie, Niedziela Kadzidlańska, Wesele Kurpiowskie, Niedziela z Folklorem w Czarni, Dni Ostrołęki, Dni Myszyńca, Makowa, Przasnysza, Broku, Rozóg, Dożynki Gminne, gminne uroczystości rocznicowe (np. Tłuszcz, Czarnia, Olszewo-Borki, Czerwin, Troszyn i wiele innych).

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Ostrołęce opracowuje zestawienia bibliograficzne i pomoce metodyczne oraz materiały repertuarowe, adresowane do bibliotek samorządowych w województwie jako pomoc w działalności bibliotecznej. Z powyższych materiałów korzystają również szkoły i niektóre domy kultury, a najcenniejsze pozycje to regionalia. Większość pomocy wydawana jest w serii „Zeszyty tematyczne” metodą kserokopii. Każdy „Zeszyt” obejmuje różne pomoce (zestawienia bibliograficzne, scenariusze imprez lub wystaw, konspekty lekcji bibliotecznych itd.), dotyczące określonych osób lub zagadnień. W ciągu roku wydawanych jest ok. 15 „Zeszytów”, z czego połowa związana jest z regionem. W ostatnich latach były to m.in.: „Adam Chętnik”, „Ludwik Zalewski”, „Powstanie Styczniowe na Kurpiowszczyźnie”, „Wielkanoc w tradycji polskiej i kurpiowskiej”, „Dionizy Maliszewski”, „Armia Krajowa na ziemiach woj. ostrołęckiego”, „Powstanie Kościuszkowskie”, „Zofia Niedziałkowska”, „Ochrona środowiska naturalnego w woj. ostrołęckim” (3 części). Ta ostatnia pozycja — oprócz zestawienia bibliograficznego — zawiera podstawowe informacje nt. zagrożeń i dzia-

łań ekologicznych w naszym regionie. Dlatego też ten właśnie „Zeszyt” jest najczęściej wykorzystywany przez młodzież szkolną.

WBP, a także biblioteki gminne często organizują kiermasze wydawnictw regionalnych, np. przy okazji świąt „Palmy Kurpiowskiej”, „Miodobrania Kurpiowskiego”, „Niedzieli Kadzidlańskiej”, sesji naukowych i innych uroczystości. Warto dodać, że powyższe kiermasze nie stanowią dla bibliotek dochodowej formy działalności i traktowane są jedynie jako okazja do promocji literatury regionalnej. Do końca 1990 r. książki regionalne do bibliotek w całym województwie zakupywała centralnie Woj. Bibl. Publ. Z chwilą likwidacji Funduszu Rozwoju Kultury, rozdziału bibliotek na państwowe i samorządowe i zmian w przepisach budżetowych — każda biblioteka prowadzi samodzielnie zakup, korzystając jedynie z pomocy merytorycznej WBP, w tym z ofert wydawniczych opracowywanych przez WBP. Skromne budżety większości bibliotek stawiają bibliotekarzy w sytuacji nieustannych wyborów: która dziedzina piśmiennictwa jest ważniejsza, potrzeby której grupy czytelników są priorytetowe. Dlatego też w księgozbiorach regionalnych wielu bibliotek w ostatnich latach nie pojawiły się nowe pozycje lub zostały wzbogacone tylko o niektóre (niejednokrotnie dary od wydawców lub współ wydawców np. pozycje dotowane przez Wydział Kultury Urzędu Wojew., WBP czy samorządy). Niektóre z Towarzystw mają piękny zwyczaj przekazywania przynajmniej po 1 egz. wydawanych przez siebie książek dla bibliotek ze „swojego” rejonu działania a także 1 egz. dla WBP. Należą do nich m.in.: Towarzystwo Przyjaciół Ostrołęki, Towarzystwo Ziemi Tłuszczańskiej, Tow. Makowskie, Tow. Ziemi Wyszowskiej. Trudno jest ocenić jak globalnie wykorzystywane są zbiory regionalne, ponieważ biblioteki nie prowadzą oddzielnej statystyki dla tej grupy zbiorów. Na podstawie wrywkowych badań czytelniczych w niektórych bibliotekach oraz informacji bibliotekarzy można pokusić się o stwierdzenie, że od kilku lat wzrasta zainteresowanie literaturą o regionie, szczególnie wśród młodzieży, która coraz częściej otrzymuje w szkole zadania domowe związane z własnym regionem. Najbardziej wykorzystywane są opracowania historyczne, w tym monografie miast i regionów, opracowania dotyczące zagrożeń ekologicznych w miejscu zamieszkania. Po literaturę regionalną coraz częściej sięgają nauczyciele, głównie historii. Po opracowania z okresu II wojny i pierwsze lata PRL sięgają m.in. ludzie starsi, uczestnicy tych wydarzeń.